

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Zebastian Liljegren

Omedveten skuld?

En straffrättsfilosofisk uppsats om rekvisitet "kontrollerad handling"

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning	3
1.2 Metod och perspektiv	4
1.3 Material	5
1.4 Disposition	5
2 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR STRAFFANSVAR	7
2.1 Inledning	7
2.2 Otillåten gärning	7
2.2.1 Kontrollerad handling	8
2.2.2 Fara och otillåtet risktagande	8
2.3 Sammanfattning	9
2.4 NJA 2012 s. 45 - Samurajsvärdsfallet	10
3 HANDLINGSFRIHET OCH MEDVETENHET	13
3.1 Inledning	13
3.2 Filosofin	13
3.2.1 Fri vilja	14
3.2.2 Kommentar av författaren	15
3.3 Psykiatri	15
4 STRAFFRÄTTSSYSTEMETS SYFTEN	17
4.1 Inledning	17
4.2 Kriminalisering	17
4.3 Utdömmande och verkställande	18
4.3.1 Individualpreventiva effekter	19
5 ANALYS OCH SLUTSATS	20
5.1 Kontrollerad handling	20

5.1.1	Doktrin	20
5.1.2	Praxis	21
5.1.2.1	Kritik	21
5.1.3	Slutsats	23
5.2	Varför straffar vi?	24
5.2.1	Slutsats	25
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	26
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	27

Summary

A necessity in the Swedish system for criminal liability is first that the person charged has committed a criminal act and that the criminal act is a result of a “controlled action” that leads to an uncontrolled consecution. This model is described by the professor of criminal law Nils Jareborg and is applied in Swedish courts.

When I read the case NJA 2012 s. 45, from the supreme court of Sweden, it seemed that the definition of a controlled action in cases where the person, charged with a crime, suffered from temporary insanity is unclear. Is it so, that the courts interpretation of the term controlled action is far too narrow?

According to Nils Jareborg, the definition of a controlled action is that the person is able to abort the action. The term has been discussed in another case from one of the Swedish court of appeals, RH 2008:90, where they state that a person can't be punished for involuntary actions. Aristoteles demanded that, for a person to be morally responsible for their actions, the action had to be voluntary. An action is voluntary if the person has control over the action and if the person is aware of the consequence the action will lead too. Only people that have the ability of sense and reason should be held accountable for their actions. The Swedish penal code today doesn't make a difference between the sane and the insane in the aspect of criminal liability, but they can be free from punishment. The forensic psychiatrist Sten Levander explains in a interview how a temporary psychosis affects the brain and can make a person conceive the world wrongfully or how there can be a shortage in the brain causing the person to “simply act” without processing the actions.

In a system like the Swedish criminal system, where the purpose of criminalizing is to function preventive, it is necessary to bring up to discussion whether we should punish people who haven't had control of their actions and haven't been aware of what their actions will lead to.

Sammanfattning

Att en gärningsperson företagit en kontrollerad handling som lett till en okontrollerad följd är ett av kraven i den svenska straffrätten för att uppfylla rekvisiten för straffansvar i den modell för ansvar för en brottsbeskrivningsenlig gärning, beskriven av straffrättsprofessor Nils Jareborg och som tillämpas i svenska domstolar.

Vid en analys av NJA 2012 s. 45 föreföll definitionen av vad som är en kontrollerad handling i fall där en gärningsperson lider av en tillfällig psykisk störning oklar. Är det så att domstolen tolkat begreppet ”kontrollerad handling” allt för snävt?

Enligt Nils Jareborg är en kontrollerad handling en handling som en person kan avbryta. Detta har även diskuterats i ett annat rättsfall i Hovrätten, RH 2008:90, där man konstaterar att man inte ska straffas för ofrivilliga handlingar.

Aristoteles uppställde krav på frivillig handling för att kunna hålla en person moraliskt ansvarig för den. En handling ska anses frivillig om personen har kontroll över den och en medvetenhet om vad handlingen kan leda till. Endast personer som besitter *förnuftets förmåga* ska hållas moraliskt ansvariga för sina handlingar.

Svensk rätt håller idag förnuftslösa ansvariga för sina handlingar, man belägger dessa med straffansvar men man underlåter i vissa fall att utdöma påföljd. Rättspsykiatrikern Sten Levander förklarar i en intervju hur en tillfällig psykos påverkar hjärnan och kan få en person att uppfatta världen felaktigt eller helt enkelt få en kortslutning och ”bara agera” utan att ha processat vad det är hen gör.

I ett system som det svenska straffsystemet där kriminaliseringen och verkställandet av straff är syftat att verka preventivt, är det nödvändigt att ta upp till diskussion huruvida vi bör straffa personer som saknat kontroll över sina handlingar och inte varit medvetna om vad det är de gör.

1 Inledning

1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att titta på rekvisitet *kontrollerad handling*, vad är en kontrollerad handling och har domstolarna tolkat detta rekvisit för snävt i förhållande till definitionen av kontrollerad handling i den juridiska och filosofiska doktrinen?

HD:s dom i NJA 2012 s. 45 ”Samurajsvärdsfallet” är en dom där HD diskuterar rekvisitet i en självständig punkt. Vid en analys av domen reagerade jag på HD:s resonemang angående rekvisitet och bristen på ställningstagande kring hur rekvisitet ska tolkas. Uppsatsens analys och slutsats kommer huvudsakligen utgå från detta rättsfall.

Uppsatsen kommer, för att tydliggöra problemen kring rekvisitet, uppta en diskussion om medvetenhet och fri vilja vid tillfälliga psykiska störningar, om en person inte haft ett fritt val när hen begått en gärning kan hen då dömas till ansvar? Om ansvar för en gärning anses finnas, av vilken anledning straffar vi? Varför ska en person klandras för sina handlingar och varför ska hen straffas genom frihetsberövande eller böter?

Jag kommer besvara syftet med hjälp av följande frågor:

- Vad innebär en ”kontrollerad handling” i juridiken?
- När saknar en person möjligheten att styra sina handlingar?
- Av vilka syften straffar vi?

Jag har valt att avgränsa uppsatsens område till rekvisitet *kontrollerad handling* vid fastställande om en otillåten, brottslig, gärning är begången. Rekvisiten *konkret fara* och *otillåtet risktagande* kommer beröras kort då det för slutsatsen och förståelsen av uppsatsen kan vara av vikt att utreda dessa begrepp också. Jag har även valt att hålla mig till bedömningen av kontroll och medvetenhet vid fall där personer är *tillfälligt*

psykiskt störda och då främst när den psykiska störningen beror på en alkoholreaktion. Jag har valt att inte inrikta denna uppsats på en diskussion huruvida ett tillräknelighetsrekvisit bör införas i svensk rätt, däremot kommer begreppet tillräknelighet att beröras då det följer av diskussionen om kontrollerad handling eftersom en tillräknelig person anses ha kontroll över sina handlingar.

Jag har i huvudsak utgått från rättsfallet NJA 2012 s. 45 och detta på grund av att detta är det enda rättsfall från HD jag har hittat där domstolen diskuterar rekvisitet kontrollerad handling och medvetenhet. I rättsfallet NJA 2012 s.45 har ett yttrande av Marianne Kristiansson¹ inhämtats. Detta utlåtande kommer endast beröras i den del som det återgivits i rättsfallet då jag på grund av tidsbrist inte hunnit inhämta detta. Jag kommer diskutera skälen till att vi straffar utifrån allmänpreventiva och individualpreventiva skäl. Det finns flera olika straffrättsteorier som hade varit av intresse att diskutera men på grund av utrymmesskäl låter detta inte sig göras.

1.2 Metod och perspektiv

Jag kommer genom att använda mig av rättsdogmatisk metod och utifrån en granskning av juridisk och filosofisk doktrin samt rättsfall från HD besvara mitt syfte och mina frågeställningar.

I den första delen av uppsatsen där jag presenterar förutsättningarna för straffansvar utifrån modellen om gärningsculpa har jag utgått från rättsfall och juridisk doktrin.

Juridisk doktrin har lägre status än prejudikat och förarbeten, men får användas som auktoritetsskäl i argumentationen.² Då det som finns skrivet och formulerat om modellen för gärningsculpa som undervisas i straffrättskursen på Juristprogrammet vid Lunds Universitet är författad av Nils Jareborg³ och även använd vid olika tillfällen i domstolarna så utgår jag från det Jareborg skrivit. Den andra delen av uppsatsen som behandlar filosofi och psykiatri är på grund av min, som juriststudent, begränsade kunskap om både filosofi och psykiatri hållen på en grundläggande nivå.

¹ Chefsöverläkare, Socialstyrelsens vetenskapliga råd i Rättsspsykiatri.

² Peczenik, Alexander (1995), s. 35.

³ Professor emeritus i Straffrätt vid Uppsala universitet.

De delar av psykiatrin jag diskuterar har jag hämtat ur en intervju med Sten Levander⁴ då den behandlar rättsfallet jag granskar.

Min analys och slutsats kommer vara straffrättsfilosofisk och med ett kritiskt perspektiv titta på huruvida HD:s bedömningar i rättsfallet NJA 2012 s. 45 angående kontrollerad handling är för snävt hållna och utifrån de filosofiska och psykiatriska aspekterna kommer jag därpå diskutera straffansvaret. Analysen kommer grundas på det faktaunderlag som redovisats i den utredande delen av uppsatsen.

1.3 Material

Jag har i uppsatsens utredande del i huvudsak använt mig av rättsfall och doktrin. Jag kommer även att hänvisa till en intervju med Sten Levander, professor i rättspsykiatri, som genomförts och transkriberats i examensuppsats: ”Full av skuld? En studie av patologiska rus betydelse i svensk rätt” av Kristian Gustafsson. Materialet är medvetet sparsamt då nivån på uppsatsen och utrymmet inte tillåter en allt för djupgående diskussion och att tidsbegränsningen förhindrade ett vidare informationssökande. Möjligheterna till att utveckla alla kapitel ser jag som väldigt stora och fler källor hade absolut haft sin plats i denna diskussion. Det hade framförallt varit önskvärt att ha fler åsikter, synsätt och en djupare förståelse för det filosofiska och psykiatriska delarna, men ur ett juridiskt perspektiv på denna nivå anser jag att materialet väl kan underbygga och stödja analysen och slutsatsen.

1.4 Disposition

Jag kommer i uppsatsens utredande del hålla isär de juridiska delarna från de delar som berör filosofin och psykiatrin. Jag kommer börja med att gå igenom de förutsättningar vi i svensk rätt har för att hålla en person straffrättsligt ansvarig och då även redovisa ett rättsfall från HD, NJA 2012 s. 45, som jag anser är av intresse att titta på. I kapitel tre genomförs en kortare utredning om filosofins syn på frihet, vilja och handling. I samma kapitel kommer jag titta på de effekter som en psykos kan leda till, vad det är som faktiskt händer i en person som drabbas av en psykos.

⁴ Professor i rättspsykiatri vid Lunds Universitet.

Därefter kommer jag presentera de allmänpreventiva och individualpreventiva skälen till varför vi kriminaliserar och verkställer straff.

I analysen kommer jag ta min utgångspunkt i det rättsfall som jag redovisat och då kritiskt titta på domstolens ställningstagande när det rör rekvisitet *kontrollerad handling* samt titta på vilka skäl man kan hitta till varför domstolen valt att straffa den åtalade. Analysen kommer även innefatta en diskussion rörande straffrättssystemet i förhållande till allmänprevention och individualprevention när det gäller tillfälligt psykiskt störda.

2 Förutsättningar för straffansvar

2.1 Inledning

För att bli straffrättsligt ansvarig krävs först och främst att man har företagit en handling eller gärning som i brottsbalken eller annan lag är kriminaliserad och förenad med straff, alltså att man begått ett brott.⁵

Det är inte i sig tillräckligt att man företagit en handling som är belagd med straff, en otillåten gärning, för att ha begått ett brott utan andra förutsättningar måste också vara uppfyllda.⁶ Här nedan beskrivs de olika förutsättningarna för att en gärningsperson ska anses ha förövat en otillåten gärning, alltså att det föreligger gärningsculpa. Det personliga ansvaret, personlig culpa, kommer inte att diskuteras och heller inte ansvar för handlingar där gärningspersonen brutit mot en straffbelagd gärning genom underlåtenhet.

2.2 Otillåten gärning

En otillåten gärning består i att en person utför en handling som leder till en viss följd och att detta händelseförlopp är beskrivet i en straffbestämmelse. Ett exempel på detta är att A genom att svinga sin arm, orsakar smärta eller kroppsskada på B har begått en handling som det kan utkrävas ansvar för genom misshandel eller vållande till kroppsskada beroende på om handlingen är utförd uppsåtligt eller genom oaktsamhet.⁷

Enligt Jareborg är detta i sig inte tillräckligt för att konstatera en otillåten gärning. Jareborg uppställer⁸ utöver kravet på att en brottsbeskrivningsenlig handling har utförts också ett krav på att gärningspersonen antingen haft kontroll över händelseförloppet från gärningens inledande till gärningens fullbordande och när som helst kunnat avbryta händelseförloppet eller, att gärningspersonen vid utförandet av

⁵ Jfr BrB 1:1 (SFS 1994:458).

⁶ Jareborg, Nils (1994) s. 20.

⁷ Jfr BrB 3:5 (SFS 1998:393) och BrB 3:8 (SFS 2001:348).

⁸ HD har använt denna modell i bl.a. NJA 2004 s. 176 och NJA 2012 s. 45.

en kontrollerad handling inte varit tillräckligt aktsam i förhållande till en möjlig följd av den kontrollerade handlingen. Den kontrollerade handlingen ska utgöra ett *otillåtet risktagande* och den okontrollerade följden ska vara ett resultat av risktagandet.⁹

2.2.1 Kontrollerad handling

En kontrollerad handling är en handling som en person kan avbryta när helst hen vill och därigenom undvika att en okontrollerad följd uppstår. Det innebär att en person har en *faktisk möjlighet* att förhindra att en okontrollerad följd inträffar och därmed att hen begår ett brott. Ansvar för brott är alltså uteslutet om en utredning om gärningsculpa visar att en person inte företagit en kontrollerad handling.¹⁰ Hovrätten över Skåne och Blekinge diskuterar, i det så kallade ”Rödebymålet”¹¹, *ofrivilliga handlingar* och slår fast att om ansvar ska föreligga så får det inte röra sig om just ofrivilliga handlingar, om en gärningsperson inte varit medveten om sitt handlande eller om personen inte haft en faktisk möjlighet att agera på ett annat sätt ska personen inte hållas ansvarig för gärningen.¹²

I NJA 2012 s. 45 konstaterar HD, väldigt kortfattat, att en kontrollerad handling är för handen eftersom gärningspersonen kunnat kontrollera handlingen till den grad att han endast högg mot överkroppen på sitt offer.¹³

2.2.2 Fara och otillåtet risktagande

Utöver att en person företagit en kontrollerad handling som lett till en okontrollerad följd måste även en konkret fara för följdens inträffande finnas. Det ska föreligga en existentiell möjlighet att följden inträffar och det ska vara plausibelt.¹⁴ I NJA 2004 s.176 konstaterade HD att konkret fara för följdens inträffande föreligger om det är möjligt att gärningen kan orsaka följden och att det finns en viss sannolikhet för att gärningen ska orsaka följden. Vad gärningsmannen trots spelar ingen roll, om faran ej

⁹ Jareborg, Nils (1994) s. 22.

¹⁰ Jareborg, Nils (1994) s. 30f.

¹¹ RH 2008:90.

¹² RH 2008:90, HovR:ns domskäl.

¹³ NJA 2012 s. 45, (s. 63f.) p. 25 i HD:s domskäl.

¹⁴ Jareborg, Nils (1994) s. 31.

kunnat uppstå på grund av vissa faktorer så har ingen fara förelegat. Även om risken, sannolikhetsmässigt var stor.¹⁵

En risk för att en följd ska inträffa om man gör något visst är en fråga om sannolikhet. Det kan alltid finnas en risk med att företa en handling men det är därigenom inte straffbart per automatik. När en domstol ska avgöra huruvida någon är ansvarig för en brottsbeskrivningsenlig gärning har risken redan förverkligats och är då inte sannolik utan faktisk. Frågan är då om gärningsmannen vid utförandet av handlingen tog en risk och om denna risk var ett *otillåtet* risktagande. Jareborg beskriver det som att en risk är straffrättsligt relevant endast om den är beaktansvärd, det vill säga:

...om det finns goda skäl att beakta den; man skall ha anledning att för praktiska syften räkna med den och låta den påverka ens ställningstagande när man överväger vad man ska göra.¹⁶

Risken ska alltså vara av sådan art att samhället inte ska kunna acceptera den. Vilken typ av risk som är en trolig följd påverkar också om den är beaktansvärd. En väldigt liten risk för en följd kan vara beaktansvärd om risken är av allvarlig art.

2.3 Sammanfattning

En brottsbeskrivningsenlig gärning ska leda till ansvar om en gärningsperson har: *Företagit en kontrollerad handling, som leder till en okontrollerad följd, om handlingen inneburit ett otillåtet risktagande i förhållande till den okontrollerade följden.*

Nedan kommer jag diskutera medvetenhet och den fria viljan för att utreda om en person som, tillfälligt, lider av en psykisk störning kan anses utföra en kontrollerad handling och därefter utreda vilka faktorer som, kriminalpolitiskt, berättigar straffansvar och påföljd i svensk rätt.

¹⁵ NJA 2004 s. 176, (s. 190).

¹⁶ Jareborg, Nils (1994), s. 33.

2.4 NJA 2012 s. 45 - Samurajsvärdsfallet

K.H. dömdes i HD till ansvar för synnerligen grov misshandel mot sin flickvän, M.E.. K.H. har under natten mot den 13 april 2011 tillfogat M.E. svåra kroppsskador genom att hugga henne med ett samurajsvärd upprepade gånger. K.H. förklarade i TR att han på grund av att han saknade minnesbilder från händelsen varken kunde erkänna eller förneka anklagelserna.¹⁷

K.H. och M.E. hade under kvällen delat på en box med rödvin av vilken K.H. ska ha druckit 2,5 liter. M.E. hade sedan gått och lagt sig medans K.H. satt kvar i soffan och tittade på en film. M.E. skickade klockan 02.42 ett sms till K.H. där hon bad honom komma in till sovrummet och när han inte kom in har M.E. troligen gått upp för att väcka honom. M.E. har i sitt vittnesmål uppgett att hon inte kommer ihåg någonting från det att de låg i soffan och tittade på film tills hon låg på köksgolvet. Hon minns att hon låg inträngd i ett hörn och skrek att personen skulle sluta slå, hon försökte förklara för personen som högg henne att det var hon som låg där då hon inte trodde att personen förstod att det var hon.¹⁸

M.E. lyckades till slut ta sig in på toaletten och när hon legat där en stund knackade K.H. till slut på dörren och frågade hur det var med henne. M.E. tyckte då att det lät som den snälla K.H. hon känner, hon förklarade att för K.H. att han försökt döda henne och bad honom ringa efter ambulans. K.H. ska då ha öppnat ytterdörren och sprungit upp till en granne och bett denna ringa polisen.¹⁹

Grannen W.K. har i vittnesutsaga berättat att K.H. kommit upp och bett henne ringa polisen. K.H. ska då ha uppträtt stressat och onyktert. K.H. sprang ner till lägenheten igen och W.K. ringde polisen (klockan 02.59), hon hörde hur K.H. i sin lägenhet skrek ”Han är lugn, han är lugn”.²⁰

M.E. har sedan uppgett att K.H. kommit ner till lägenheten och igen frågat hur det var med henne och M.E. har då låst upp dörren. K.H. ska då ha öppnat dörren och

¹⁷ NJA 2012 s. 45, (s. 46).

¹⁸ NJA 2012 s. 45, (s.48f).

¹⁹ NJA 2012 s. 45, (s.49f).

²⁰ NJA 2012s. 45(s. 51f).

tittat in och sen bara stängt dörren, efter en liten stund öppnade han igen och yttrade bara ”Herregud!” för att sedan stänga dörren. M.E. hörde att han gick ut i vardagsrummet och passade då på att ta sig ut ur lägenheten och upp till grannen W.K. för att be henne ringa polisen vilket hon redan hade gjort.²¹ Polisen kunde efter en stunds förhandling med K.H., som sprang runt i lägenheten och skrek om att han hade bomber i lägenheten, gripa honom. Efter gripandet undrade K.H. vad han var misstänkt för och polisen, D.K., uppger i vittnesmål att K.H. uppträtt förvirrat och inte helt normalt.²²

Utredningen i HD kom bland annat att handla om K.H. hade haft sådan kontroll över sitt handlande att han kunde dömas till ansvar för gärningarna.²³

HD konstaterar i ett kort stycke att K.H. hade kontroll över sina handlingar eftersom:

Även om det har framkommit att skadebilden var något splittrad kan det konstateras att skadorna väsentligen har varit lokaliserade till övre delen av M.E:s kropp. Mot denna bakgrund och med hänsyn till det stora antalet skador finns det inte anledning att räkna med annat än att K.H. hade kontroll över sitt handlande. Det rörde sig alltså inte, möjligen med undantag för det alldeles inledande skeendet, om något mera reflexmässigt agerande. Det kan därmed, och eftersom hans handlande har orsakat M.E:s skador på ett relevant sätt, konstateras att K.H. har begått den våldsgärning som han är åtalad för.²⁴

Kristianssons²⁵ utlåtande, vilket stöddes av den rättspsykiatriska undersökningen, kom fram till att K.H. vid gärningen var drabbad av en ”icke ändamålsenlig stressreaktion efter ett alkoholutlöst impulsgenombrott med en kortvarig förvirring av psykosnära men inte psykotisk karaktär”²⁶ och hon menar på att ”det kan ha rört sig om ett agerande som inte processats medvetet av de delar av hjärnan som har

²¹ NJA 2012 s. 45, (s. 50).

²² NJA 2012 s. 45, (s. 52).

²³ NJA 2012 s. 45, (s. 63f.) p. 25.

²⁴ NJA 2012 s. 45, (s. 63f.) p. 25 i HD:s domskäl.

²⁵ Chefsöverläkare, Socialstyrelsens vetenskapliga råd i Rättspsykiatri.

²⁶ NJA 2012 s. 45, (s. 64) p. 27 i HD:s domskäl.

hand om planering och konsekvenstänkande och som kan förväntas vara en förutsättning för medvetet handlande.”²⁷

HD konstaterar utifrån detta att K.H. haft en nedsatt medvetenhet, men eftersom att det rört sig om många hugg och på olika platser i lägenheten och inte under en obetydlig tid, så anser HD att han måste ha blivit medveten om att det rört sig om en människa han högg.

HD anför som skäl för sitt ställningstagande att K.H. måste ha blivit medveten om omständigheterna att Kristianssons utlåtande inte motsäger att så kan vara fallet. HD anser att det är så att det rör sig om en uppsåtlig misshandelsgärning och att detta är helt klarlagt.²⁸

²⁷ NJA 2012 s. 45, (s. 64) p. 27 i HD:s domskäl.

²⁸ NJA 2012 s. 45, (s. 64) p. 27 i HD:s domskäl.

3 Handlingsfrihet och medvetenhet

3.1 Inledning

Vad innebär det att kunna styra över sina handlingar, alltså att ha kontroll över dem? Är det så att det vi andra uppfattar som en kontrollerad handling alltid är det eller är det så att vissa rörelser händer utan att de processats genom de delar av hjärnan som ska styra dem? En handling som vi utför på grund av att världen upplevs felaktigt i vår hjärna, är det en kontrollerad eller frivillig handling?

3.2 Filosofin

Ända sedan Aristoteles har man diskuterat vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att man ska kunna hålla en person ansvarig för sina gärningar. Aristoteles uppställde ett krav på att handlingen var frivillig för att kunna hålla en person ansvarig för den, Aristoteles uppställde därefter två villkor för att en handling ska anses vara frivillig. Det första är att personen som genomför handlingen har kontroll över den, det ska vara något som personen väljer att göra. Det andra är att personen måste haft insikt om vad hen gör och vad handlingen får för effekter. Enligt Aristoteles ska de som saknar *förnuftets förmåga* inte straffas, de ska ej heller hållas moraliskt ansvariga.²⁹ Som exempel kan sägas att djur och barn inte anses besitta förnuftets förmåga. Även vuxna personer kan dock vara förnuftslösa, antingen genom att de aldrig besuttit något förnuft eller att de tillfälligt förlorat det.³⁰ Aristoteles definition av en frivillig handling kan anses grundas i synsättet att vår handlingsfrihet har sin utgångspunkt i förnuftet – en person med, antingen permanent eller tillfälligt, nedsatt eller bristfällig kognitiv förmåga förlorar också möjligheten att resonera kring fler sätt att handla i en situation. En person med nedsatt eller bristfällig kognitiv förmåga kan i likhet med ett barn eller djur sägas

²⁹ Radovic, Susanna (2009), s. 20f.

³⁰ Radovic, Susanna (2009), s. 21.

sakna de förnuftiga förmågor som förutsätter handlingsfrihet och då också ansvar för sina handlingar.³¹

En kontrollerad handling förutsätter enligt Jareborgs definition att det är en handling en person kan avbryta och därmed förhindra att en okontrollerad följd uppstår.

En handling kan förklaras med att när vi betraktar en handling ser vi den inte bara som en rörelse. Att det är en handling innebär att vi ser en avsikt eller en mening hos den som utför den.³² Exempelvis kan vi dra slutsatsen att om en person som går i sömnen startar ugnen så att det sedan börjar brinna inte har begått en medveten handling när denne startade ugnen, personen har ju ingen avsikt med att starta ugnen. Det är en kropp som förflyttar sig utan att någon styr den, men för oss som betraktar händelsen kan det uppfattas som en handling om vi inte har alla fakta.³³

3.2.1 Fri vilja

Den ovan givna synen på handlingsfrihet måste anses förutsätta att våra handlingar är frivilliga och självvalda, att de inte är orsaksbestämda. Att vi i varje situation när vi väljer att handla hade kunnat välja att handla på ett annat sätt.³⁴ Om våra handlingar är orsaksbestämda, bestämda i förväg, har vi ju inget val när vi agerar.

Den filosofiska teorin om determinism innebär i korthet att varje händelse är orsaksbestämd, händelser sker på grund av tidigare kausala händelseförlopp. Kausal determinismen innebär att alla händelser omfattas av ett tidigare orsakssammanhang och är beroende av dessa.³⁵ Det innebär tillexempel att det faktum att jag sitter här och skriver denna uppsats är bestämt sen tidens början och att mitt val att skriva den inte är ett egentligt fritt val.

Enligt den så kallade *hårda determinismen*³⁶ är fria val endast en illusion, det saknar därför syfte att ställa sig frågan om en person vid den givna tidpunkten hade kunnat

³¹ Radovic, Filip (2009), s. 183.

³² Filosoflexikonet, s. 205.

³³ Mitt eget exempel.

³⁴ Radovic, Filip (2009), s. 182.

³⁵ Filosoflexikonet, s. 111.

³⁶ Kan även kallas ”strikt determinism”.

agera annorlunda. Människan har således inget moraliskt ansvar för sina handlingar.³⁷ Den *mjuka determinismen*³⁸ menar å sin sida att fri vilja och determinism är förenligt. Fri vilja är enligt denna teori att vi har förmågan att utan yttre eller inre tvång handla utifrån våra önsknningar eller åsikter.³⁹ Den mjuka determinismen anser vidare att fri vilja och determinerade orsaker är förenliga och att moraliskt ansvar därför kan utkrävas. De anser att om vi hade haft andra önsknningar eller en annan vilja hade vi kunnat agera annorlunda.⁴⁰

3.2.2 Kommentar av författaren

Om vi tar determinismen för sann, kan vi inte utan en djupare analys och diskussion acceptera ett straffrättssystem som ska bygga på preventiva tankar eftersom det i så fall inte skulle ha någon effekt. Om alla människors handlingar är förutbestämda kommer en kriminalisering av en handling inte att verka preventivt och de som begår brottsliga gärningar kommer begå dessa oavsett. För uppsatsens syfte är detta av intresse, men på grund av det utrymme som en utredning och diskussion kring determinismen skulle ta, så kommer jag utgå från att determinismen är osann och att vår vilja om vi besitter förnuftet är fri, och därigenom kan välja mellan olika handlingsalternativ.

3.3 Psykiatri

Enligt Aristoteles synsätt ska således inte personer som förlorat sitt förnuft hållas ansvariga för sina handlingar. De ska, om det inte varit en frivillig handling och de hade insikt om dess följd, inte straffas. Agerar psykiskt sjuka människor utan fri vilja, har de den erforderliga handlingskontroll som kan krävas?

En gärningsperson som vid tiden för brottet lider av en allvarlig psykisk störning, men som är frisk vid domstillfället ska enligt en presumtion inte dömas till fängelse,

³⁷ Filosoflexikonet, s. 174.

³⁸ Kan även kallas ”kompatibilism”.

³⁹ Filosoflexikonet s. 174. Se även; F. Radovic, Tillräknelighet (2009), s. 193.

⁴⁰ Filosoflexikonet s. 174.

denna presumtion kan brytas vid *synnerliga skäl*.⁴¹ Det är alltså personer som bedöms lida av en allvarlig psykisk störning som kan falla under denna specialreglering. De som endast har en tillfällig, inte allvarlig, psykisk störning vid brottet men inte vid domstillfället kan alltså dömas till fängelse. I rättsfallet ovan bedömer HD, K.H:s psykiska störning inte vara av en sådan allvarlig art att ett fängelseförbud kan vara aktuellt.⁴²

Frågan blir då om K.H. haft sådan kontroll över sitt handlande att han kan anses begått en otillåten gärning? Som jag redogjort för ovan (avsnitt 2.4) menar HD att så är fallet.

Sten Levander uttrycker i en intervju⁴³ en avvikande åsikt angående K.H:s möjliga psykiska tillstånd vid gärningstillfället än den levererad av Kristiansson.⁴⁴ Levander förklarar i intervjun hur en psykos fungerar i hjärnan. Han förklarar att den bakre delen av hjärnan analyserar verkligheten och den främre handlar i enlighet med den bakre delens analys. När den bakre delen av hjärnan drabbas av en psykos kan denna uppfatta världen felaktigt, man kan få syn- eller hörselhallucinationer. Levander förklarar förenklat att: ”den bakre halvan måste vara tokig innan den främre delen av hjärnan kan lyda order av den tokiga bakre delen.”⁴⁵ Det kan, enligt Levander, även vara så att det ibland kan bli kortslutning mellan dessa två delar av hjärnan. Alltså att den främre delen agerar utan att den bakre, analyserande, delen har processat vad det är som händer. I ett sådant fall, när psykosen ligger i den främre delen av hjärnan, lider man inte av några vanföreställningar eller hallucinationer utan man bara agerar.⁴⁶

Det kan således konstateras att en handling kan vara styrd av hallucinationer eller vanföreställningar som framkallas av en störning i den bakre delen av hjärnan, men även vara så att en kortslutning mellan dessa två delar gör att en person bara agerar utan att medvetet processa handlingarna i den bakre delen av hjärnan.

⁴¹ Jfr. BrB 30:6 (SFS 2008:320).

⁴² NJA 2012 s. 45 (s. 64) p. 27 i HD:s domskäl.

⁴³ Intervju med Sten Levander, bilaga A, ”Full av skuld?” s. 58.

⁴⁴ Levander menar i intervjun på att, utlåtandet är ”stolligt”, att hon (Kristiansson) gör vad som förväntas av henne. Se intervju med Sten Levander, bilaga A, ”Full av skuld?” s. 60.

⁴⁵ Intervju med Sten Levander, bilaga A, ”Full av skuld?” s. 59.

⁴⁶ Intervju med Sten Levander, bilaga A, ”Full av skuld?” s. 59f.

4 Straffrättssystemets syften

4.1 Inledning

Straffrättssystemet är uppbyggt på tre nivåer, (1) Kriminalisering, (2) utdömande av straff och (3) verkställighet av straff.⁴⁷

Anledningen till att vi överhuvudtaget har ett straffrättssystem är för att ett samhälle ska fungera och kunna ge medborgarna fred och tillväxt med mera måste det, när det växer och flera olika grupper av människor lever i det, formaliseras och institutionaliseras. Rättssystemet, med straffrättssystemet, är i ett samhälle grundläggande för att kunna leverera fred och frihet. Enligt Thomas Hobbes⁴⁸ skulle samhället utan ett rättssystem återgå till ett tillstånd som han kallade för ”allas krig mot alla”⁴⁹ eftersom rättssystemet kontrollerar och bestraffar de som bryter mot samhällets regler.⁵⁰

Nedan ska jag redogöra för de olika nivåernas tänkta funktion i systemet och på vilket sätt de är tänkta att uppfylla syftet, förhindra att (av samhället) oönskade gärningar begås. Jag kommer löpande diskutera i vilken mån de olika nivåerna kan fungera ur ett allmänpreventivt syfte och därefter diskutera de individualpreventiva effekterna av de olika nivåerna.

4.2 Kriminalisering

Ett brott förutsätter som nämnts ovan en kriminalisering av en gärning, alltså att en gärning är beskriven i BrB eller annan strafflagstiftning och att det av gärningen följer ett straff. Kriminalisering förutsätter att lagstiftaren har identifierat en handling som

⁴⁷ Jareborg, Nils (1992), s. 135ff.

⁴⁸ Brittisk 1600-tals filosof som formulerade tankar om ett fungerande samhälle som bestod av ett ”sammällskontrakt” där medborgarna lämnade över beslutanderätt till staten i utbyte mot att staten skyddade deras liv och egendom.

⁴⁹ Munthe, Christian (2009), s. 250.

⁵⁰ Munthe, Christian (2009), s. 250.

kan skada ett intresse som av samhället anses skyddsvärt och det ska helst användas i sista hand, när andra åtgärder än kriminalisering är otillräckliga.⁵¹

Kriminaliseringens allmänpreventiva syften är tydliga, genom att belägga en gärning med straff borde medborgarna försöka undvika att begå dessa gärningar.⁵²

En kriminalisering är i sig själv inte tillräcklig för att verka avskräckande, för att en kriminalisering ska ha någon effekt måste hotet om straff också verkställas när någon utfört en kriminaliserad gärning. Utöver kriminalisering och verkställande av straff måste ett hot om upptäckt föreligga. Utan detta finns det ingen möjlighet att uppfylla ett allmänpreventivt syfte.⁵³

Jareborg menar att en kriminalisering utifrån ett argument om allmänprevention alltid är giltigt, men frågar sig om vi överhuvudtaget ska kriminalisera om det visar sig att kriminaliseringen blir allmänpreventivt verkningslös.

4.3 Utdömning och verkställande

Utdömning av ett straff kan som ovan anses ha en allmänpreventiv funktion eftersom utan ett utdömning av straff tappar kriminaliseringen sin verkan, kriminaliseringen skulle endast framstå som ett tomt hot och skulle inte ha någon effekt på medborgarnas beteende. Men att enskilda domar skulle ha en allmänpreventiv verkan kan ifrågasättas då medborgarna inte kan anses uppdaterade på varje dom, det stora antalet domar gör att de enskilda domarna för en otillåten gärning inte kan anses ha preventiv verkan på medborgarnas beteende. Utdömning av straff kan i det enskilda fallet endast motiveras av vedergällningsskäl, den som begått ett brott, en ond handling, ska bemötas med ett straff som i sig också är en ond handling. Att ett straff ska utdömas framgår av kriminaliseringen och den dömda ska utsättas för ett lidande (fängelse) eller en ekonomisk förlust (böter).⁵⁴

⁵¹ Asp, Ulväng, Jareborg (2013), s. 39-41.

⁵² Jareborg, Nils, (1992), s. 137.

⁵³ Jareborg, Nils (1992), s. 137 samt Grevholm, Erik & Andersson, Jan , SvJT 2010 s. 463, (s. 465).

⁵⁴ Jareborg, Nils (1992), s. 138f.

4.3.1 Individualpreventiva effekter

Individualpreventiv verkan genom utdömande av, och verkställande av ett straff innebär att den person som blir inkapaciterad genom ett fängelsestraff under denna period inte kan begå brott. Därutöver kan en individualpreventiv funktion möjligen uppnås genom rehabilitering och vård för den dömda.⁵⁵ Syftet med straffrättssystemets funktion när det kommer till inkapacitering måste vara att minska brottsligheten och att försöka förhindra återfall i brott för den dömda. Att inkapacitering leder till en minskad brottslighet har kunnat konstateras i forskning, om denna effekt är väsentlig eller om den är obetydlig är inte fastställt. I ett land som Sverige med förhållandevis låg inkapacitering av brottslingar hade, för en effekt, nivån på inkapaciteringen varit tvungen att öka markant.⁵⁶

⁵⁵ Grevholm, Erik & Andersson, Jan, SvJT 2010 s. 463 (s. 465).

⁵⁶ Grevholm, Erik & Andersson, Jan, SvJT 2010 s. 463 (s. 468).

5 Analys och slutsats

5.1 Kontrollerad handling

Jag kommer nedan att analysera och diskutera hur rekvisitet kontrollerad handling definieras i doktrin och hur HD, i NJA 2012 s. 45, tillämpat rekvisitet. Därefter kommer jag med utgångspunkt i de filosofiska och psykiatriska delarna dra en slutsats om HD:s tillämpning av rekvisitet är tillräckligt eller om de i sin dom har förenklat begreppet.

5.1.1 Doktrin

Modellen för straffansvar med gärningsculpa och personlig culpa är en modell som presenteras av Jareborg. Jareborg presenterar kontrollerad handling, som beskrivet ovan, som ett krav på att en gärningsperson ska kunna avbryta handlingen för att undvika att en okontrollerad följd uppstår. Jareborg menar att en person ska ha en *faktisk möjlighet* att avbryta handlingen, hen ska kunna agera annorlunda. Om vi här fortsättningsvis utgår från att varje människa är fri att handla och agera utifrån sin egen *fria vilja*⁵⁷ så innebär detta att en person i varje situation har möjlighet att agera annorlunda, om denna person är medveten om vad handlingen kan eller kommer att leda till.

En person som exempelvis går i sömnen och under sömngången orsakar sakskada genom att kasta en sten in i ett fönster kommer enligt denna modell aldrig att hållas ansvarig för skadegörelse. Personen har ju faktiskt inte kunnat agera annorlunda eftersom hen inte var vid medvetande och visste inte vad hen gjorde.

Det verkar som att vi inte, enligt Jareborg, helt kan separera frågan om kontrollerad handling från medvetenhet. En person som går i sömnen hade kunnat agera annorlunda endast om denna faktiskt var medveten om att hen gick i sömnen och då hade kunnat avbryta sitt sömngående.

⁵⁷ Vi förutsätter alltså att kausal determinismen är osann och att våra handlingar inte är förutbestämda.

Detta ger att rekvisitet kontrollerad handling inte heller helt kan separeras från rekvisiten om fara och otillåtet risktagande.

Det enda en person som går i sömnen kan kontrollera är ju att somna och om man somnar försöka se till att det är omöjligt för hen att begå en brottsbeskrivningsenlig gärning i sömnen. Det kravet skulle vi möjligen kunna ställa på en person som vet om att hen går i sömnen ofta och att hen då kan begå gärningar av ovan nämnda slag men inte på en person som aldrig har gått i sömnen och helt plötsligt gör det en gång. Om en person inte vet att hen ska gå i sömnen är det ju aldrig ett otillåtet risktagande att gå och lägga sig utan att låsa en dörr eller företa andra åtgärder som kan förhindra en okontrollerad följd av sömngångaren.

5.1.2 Praxis

I HD:s domskäl i NJA 2012 s. 45 går man i punkt 25 genom rekvisitet kontrollerad handling. HD konstaterar att K.H., förutom möjligen i det inledande skedet, haft kontroll över sina handlingar. HD menar att eftersom att skadorna var i huvudsak riktade mot M.E:s överkropp, om än något splittrade, måste K.H. haft kontroll över sitt handlande. I punkt 27 i domskälen går HD in på K.H:s medvetenhet vid gärningen. HD menar där att man med stöd av att utlåtandet av Kristiansson, som inte utesluter medvetenhet, kan anta att K.H. borde blivit medveten om sina handlingar under angreppet.

HD skiljer i sina domskäl mellan begreppet kontrollerad handling och medvetenhet samtidigt som man i Hovrättens dom RH 2008:90 diskuterar medvetenhet som en förutsättning för en kontrollerad handling.

5.1.2.1 Kritik

Om man ska se till prejudikatvärdet i HD:s dom hade det varit önskvärt om HD hade diskuterat rekvisitet kontrollerad handling utifrån den definition som Jareborg uppställer. *Har K.H.haft möjlighet att avbryta sin handling?* HD hade i sådant fall kunnat klargöra vad som ska innefattas i begreppet, istället konstaterar de först en kontrollerad handling och sen konstaterar de medvetenhet. Detta ger, enligt mig, en dom som egentligen inte svarar på frågan de själv ställer sig i domskälen, ”Har K.H.

haft kontroll över sina handlingar?”. Att utifrån hur huggen varit riktade dra slutsatsen att K.H. haft kontroll över sin kropp förutsätter att vi endast ser en kontrollerad handling som att en person faktiskt utför en rörelse som för oss som tittar verkar ha betydelse. Att helt bortse från personens avsikt och psykiska status vid fastställandet om en handling är kontrollerad verkar, i ljuset av det som framgått av de filosofiska teorier och de psykiatriska diagnoserna, främmande och direkt felaktigt.

HD konstaterar kontroll innan de konstaterar medvetenhet och ställer dessa två bedömningar skilda från varandra. Utifrån vad som framkommit i utredningen ovan är det för mig en omöjlighet att i ett fall som detta konstatera kontroll utan att fastställa medvetenhet först. HD:s motiveringar angående medvetenhet i fallet kan därför betraktas som bristfälliga. Under utredningen av den kontrollerade handlingen tillskriver man K.H. kontroll, i alla fall under senare delen av händelseförloppet och man motiverar medvetenhet eftersom att Kristianssons uttalande inte motsäger detta. HD argumenterar för att K.H. i alla fall någon gång under angreppet borde blivit medveten om att det var en människa han attackerade eftersom det pågick under en inte obetydlig tid. Hur HD kommit fram till detta utifrån de omständigheter som framkommer är inte helt klart. De tidsangivelser som finns att utgå från i rättsfallet är att M.E. klockan 02.42 skickar ett sms till K.H. och att grannen W.K. 02.59 ringt och larmat till polisen. Under denna tid ska M.E. beslutat sig för att gå upp och kontrollera om K.H. varit vaken och sedan ska attacken ha skett fram till dess att hon lyckats stänga in sig på toaletten, varpå K.H. efter en stund ska ha lämnat lägenheten i några minuter när han går upp till W.K. för att be denne ringa polisen. Hur länge själva attacken har pågått är oklart, likaså är det oklart vad HD anser vara en *inte obetydlig tid*.

M.E:s uppgifter om att hon inte uppfattat det som att K.H. förstått att det var hon som låg på golvet när han högg, samt K.H:s beteende att när han får reda på vad som hänt springer upp och ber grannen ringa polisen förefaller inte vara ett beteende som talar för medvetenhet.

Att HD utifrån Kristianssons uttalande finner att K.H. varit så pass medveten om händelserna att uppsåt anses föreligga ställer jag mig mycket kritisk till. Kristianssons

uttalande talar ju även det i riktning mot de uttalande som Levander gjort att det skulle kunna vara så att det blivit en ”kortslutning” mellan den främre och bakre delen av hjärnan vilket kan ha lett till att K.H. då bara börjat hugga utan planering. Kristiansson menar ju på att det kan vara så att agerandet inte processats medvetet av de delar av hjärnan som ska hantera planering och konsekvenstänkande.

Att K.H. är gärningsman är i målet ställt utom rimligt tvivel, men att konstatera att det förelegat en kontrollerad handling och att kravet på gärningsculpa är uppfyllt i fallet är, med bakgrund av det rättspsykiatriska utlåtandet och kommentaren av Levander, tveksamt. Det är självklart så att det kan, som HD kommer fram till, föreligga medvetenhet hos K.H., men utifrån principen om att hellre fria än fälla är en fällande dom i detta fall mycket förvånande då det är många omständigheter som upplevs väldigt oklara.

5.1.3 Slutsats

Svaret på frågan om vad en ”kontrollerad handling” i juridiken innebär måste utifrån NJA 2012 s. 45 sägas vara oklart. Utifrån doktrinen är definitionen att en kontrollerad handling är en handling som kan avbrytas klar och tydlig. Utifrån detta måste en kontrollerad handling ses i förhållande till vad som kan vara en handling. En handling måste i ljuset av filosofin ses som en rörelse, ett beteende som har en avsikt. Att personen som gör något gör detta av en anledning. Detta förutsätter således att personen som utför rörelsen är medveten om att hen gör den, att hen förstår vad det är hen gör. Utifrån lagtext och rättsfall kan vi utläsa att lagstiftaren är försiktig med att underlåta att utdöma ansvar. Även vid allvarliga psykiska störningar finner domstolen ofta ett straffansvar även om den åtalade blir fri från påföljd (se BrB 30:6)⁵⁸. Att en person, som i NJA 2012 s. 45, skulle bli fri från ansvar känns främmande. I fallet är det klarlagt att K.H. begått gärningen och att då inte tillmäta honom ansvar eftersom han, troligen, reagerat avvikande på alkoholförtäring är svårt att acceptera. Men det är lika svårt att acceptera att en person kommer bli frihetsberövad i många år för en handling som han möjligen inte kunnat kontrollera

⁵⁸ Jfr. RH 2008:90.

och som han inte kommer ihåg då han drabbats av en tillfällig psykisk störning som han inte kunnat förutse eller påverka.

Utfallet blir, om det är så att kontroll och medvetenhet saknas vid gärningen, att den kontrollerade handlingen som K.H. egentligen utfört är att förtära alkohol. Detta berörs inte i fallet, men precis som i exemplet med sömngångaren skulle den omständigheten att om K.H. reagerat avvikande på alkohol tidigare göra att förtäringen av alkohol är den kontrollerade handlingen eftersom han i så fall hade kunnat förutse och förstå risken med handlingen.

Det blir mycket ”om” i ett resonemang kring detta rättsfall, det visar ju på svårigheten i bedömningen som HD har att ta ställning till. Det förefaller dock, utifrån vad som framkommit i utredningen, att HD i detta fall har tolkat rekvisiten väldigt snävt och därigenom konstaterat medvetenhet och kontroll. Formuleringen som HD använder om Kristianssons uttalande, att det inte motsäger medvetenhet, innebär ju de facto att det även talar för omedvetenhet. Med beaktande av hur svårt det är för psykiatrin att till hundra procent ställa diagnoser hade ytterligare utlåtande från andra psykiatriker varit önskvärt ur en rättssäkerhetssynpunkt.

5.2 Varför straffar vi?

Såsom vi sett ovan är straffrättssystemets huvudsakliga syfte att avskräcka, förhindra och förebygga att människor begår brott eller återfaller i brott.

Ur allmänpreventivt syfte är kriminaliseringen, hotet och verkställandet av straffet berättigat. Precis som Jareborg uttryckt det (se 4.1) så är det alltid ett giltigt argument för kriminalisering om det ger en allmänpreventiv effekt. Men Jareborg lyfter också frågan om vi ska kriminalisera om det inte ger några preventiva effekter. De är de fall där de preventiva effekterna är frånvarande som är intressanta. Att kriminalisera och straffa handlingar som begås under en tillfällig psykisk störning som innebär att en person inte processar intrycken och verkligheten som den är utan att personen upplever en ”annan verklighet” borde inte ha någon preventiv effekt. Det eftersom hen i ett medvetet tillstånd med största sannolikhet inte hade begått brottet.

Inte heller inkapacitering borde ha någon effekt utifrån ett individualpreventivt syfte om personen varit tillfälligt psykiskt störd. Som i NJA 2012 s. 45 där gärningspersonen inte hade några minnesbilder från händelsen kan man inte motivera det ur ett syfte att förhindra återfall i brott då personen möjligen inte ens velat begå gärningen.

5.2.1 Slutsats

Om vi utgår från att prevention är huvudsyftet för kriminalisering och straff är det för mig främmande att belägga en tillfälligt psykisk störd person ansvar oavsett anledningen till störningen förutsatt att hen inte kunnat räkna med den psykiska störningen. Ur preventivt syfte kommer inte kriminaliseringen eller risken för upptäckt att påverka en person som utför en gärning som denne inte är medveten om. Straffet blir då istället en reaktion på skadan som uppstått, en vedergällning och upprättelse för offret. Det är förståeligt att en handling som i det berörda fallet, hade varit väldigt svår att inte straffa för. En person har blivit offer för ett våldsamt och brutalt övergrepp och kommer troligen ha men av detta för en lång tid framöver. Men då straffet ska utdömas eftersom en person brutit mot det ”kontrakt” som vi som medborgare ingår med staten och inte på grund av att man begått en gärning mot en annan medborgare framstår det som direkt felaktigt att döma en person som saknat kontroll och medvetenhet.

I fall med alkoholpsykos har kriminaliseringen av en handling som utförs under påverkan av en sådan ingen effekt eftersom personen inte kunnat förutse följden och att dricka alkohol utan att veta om man kommer reagera avvikande kan inte anses vara ett otillåtet risktagande, då det i så fall skulle innebära ett strikt ansvar för allt som händer under en alkoholberusning.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Brottsbalk (1962:700)

Litteratur

Böcker

Lübcke, Poul, Grøn, Arne, Bengtsson, Jan & Prawitz, Dag (red.), *Filosoflexikonet: [en uppslagsbok] : [filosofier och filosofiska begrepp från A till Ö]*, Forum, Stockholm, 1988

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992

Jareborg, Nils, *Straffrättens ansvarslära*, Iustus, Uppsala, 1994

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995

Radovic, Susanna, ”Om begreppet tillräknelighet”, s.17 i Radovic, Susanna & Anckarsäter, Henrik (red.), *Tillräknelighet*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Radovic, Filip, ”Den fria viljans problem”, s. 181 i Radovic, Susanna & Anckarsäter, Henrik (red.), *Tillräknelighet*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Munthe, Christian, ”Tillräkneligheten, etiken och det goda samhället”, s. 247 i Radovic, Susanna & Anckarsäter, Henrik (red.), *Tillräknelighet*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013

Tidsskrifter

Grevholm, Erik & Andersson, Jan, ”Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdsystemet ge? Vilka besked ger forskningen?”, s.463 i *Svensk Juristtidning*, 2010

Examensarbeten

Gustavsson, Kristoffer, *Full av skuld? En studie av patologiska rus betydelse i svensk rätt*, Lunds Universitet, Juridiska Fakulteten, 2013

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från Högsta domstolen:

NJA 2004 s. 176

NJA 2012 s. 45

Rättsfall från Hovrätterna:

RH 2008:90